

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian taustamuistio

Petteri Orpon hallituksen puoliväliriihi 22.-23.4.2025

Tärkeimmät huomiot sosiaali- ja varhaiskasvatusalalle

- Kestäviä sote-säästöjä saadaan aikaan ainoastaan parantamalla palveluiden vaikuttavuutta. Tässä onnistuminen edellyttää sosiaalipalveluiden tietopohjan vahvistamista.
- On välttämätöntä luoda palvelujärjestelmää tukeva sosiaalihuollon TKI-rakenne YTA-alueille.
- Entistä vahvemmat ja vaikuttavammat sosiaalihuollon palvelut edellyttävät myös toimivaa ammattiryhmien välistä työnjakoa.
- Sote-ammattilaisille on taattava yhdenvertaiset yrittäjyyden edellytykset.
- Varhaiskasvatuksen sosionomi YAMK-tutkinnolle on tunnustettava kelpoisuus päiväkodin johtajaksi.
- Oppilashuollon kuraattoripalvelut turvattava yhdenvertaisesti koko maassa.
- Hyvinvointialueiden alijäämien kattamisaikaa on kohtuullistettava.

Puoliväliriihessä palattava sosiaalihuollon osalta toteuttamaan hallitusohjelmaa

Sosiaali- ja terveysministeriö tiedotti 27.3.2025, että sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksen voimaantulo viivästyy vuoteen 2027. Sosiaalihuoltolain uudistamisen ensimmäisessä vaiheessa oli tarkoitus toteuttaa erityisosaamisen ja -palveluiden kokoaminen suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Hallituksen esitys piti antaa syksyn 2025 aikana. Hallitusohjelmaan on kirjattu sosiaalihuollon palveluiden sisältöjen kehittäminen, ja tavoitteen edistämiseksi on julkaistu kaksi selvityshenkilöiden raporttia.

Nyt näyttää kuitenkin siltä, että sosiaalihuollon palveluiden kehittäminen jää tällä vaalikaudella kokonaan toteutumatta, ja hallitus kohdistaa sosiaalihuoltoon pelkkiä säästöjä. Sosiaalihuollon palveluista säästäminen aiheuttaa yhä suurempia kustannuksia korjaavien palveluiden kysynnän noustessa. Toteutettavat säästöt ovat harkitsemattomia laajuudessa sekä kohdentumisessa.

Hallituksen on puoliväliriihessä luovuttava pistemäisistä tuhoisista säästöistä, ja käynnistettävä työ sosiaalihuollon kehittämiseksi ja TKI-rakenteen luomiseksi. Vain hyvinvointialueiden, sosiaalialan osaamiskeskusten ja yliopistojen sekä ammattikorkeakoulujen välisellä yhteistyöllä ja työnjaolla voidaan aikaansaada entistä vaikuttavampia palveluita ja säästää sote-menoissa.

Tämän toteuttamiseksi uudet YTA-alueet ja niiden lukumäärän mukaan hallituksen päättämät sosiaalialan osaamiskeskukset (5 + ruotsinkielinen osaamiskeskus) tarvitsevat hallituksen satojen miljoonien TKI-rahojen potista kunnollisen rahoituksen. Hallitus on antanut kuluvalle vuodelle, osaamiskeskuksille sosiaalihuollon palveluiden kehittämiseksi vaivaisen 1,25 miljoonan euron rahoituksen. Näin vaatimattomalla rahoituksella ei ole realistista odottaa osaamiskeskusten pystyvän käynnistämään toimintansa uudessa rakenteessa ja tuottavan palvelujärjestelmän vaikuttavuutta tukevaa tietoa.

Nykytilan suurimmat haasteet ovat, että sosiaalihuollon tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus on hajanaista ja jää usein muiden sektoreiden varjoon. Hyvinvointialueilla on tietoa sosiaalihuollon kehittämistarpeista, mutta tarpeet ei aina ohjaudu käytännön kehittämistyötä tekevien tietoon. Lisäksi sosiaalihuollon ammattilaisten työhön ei allokoida aikaa rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen. Kehittämistoiminnan pitäisi vahvistaa ennaltaehkäisevää työtä, mutta resurssit kohdistuvat usein korjaaviin palveluihin.

STM:n selvityshenkilöiden Marja Heikkilä ja Pirjo Marjamäki raportti ”Sosiaalihuollon porrasteisuus uusissa sote-rakenteissa” *) antaa hyvät lähtökohdat sosiaalihuollon palveluiden kehittämiseen. *) Perehdy raporttiin [täällä](#).

Vahvempi sosiaalihuolto tarvitsee työnjaon kehittämistä

Hyvinvointialueiden asiakastyö vahvistuu ja sujuvoituu, kun ammattiryhmien välistä työnjakoa kehitetään. Tarvitaan pitkäjänteistä kehittämistä ja vaikuttavuusarviointia.

On resurssiviisasta käyttää kunkin osaamista koulutusta vastaavasti ja lisätä tukipalveluiden määrää sosiaalipalveluissa. Sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat käyttävät paljon aikaa hallinnollisiin tehtäviin, kuten raportointiin, asiakirjojen laatimiseen ja palvelujen koordinointiin.

Tukipalveluiden lisääminen vapauttaisi asiantuntijoiden aikaa asiakastyöhön. Esimerkiksi asiakirjojen valmistelua, ajanvarausten hoitamista ja yhteydenottojen hallintaa voisi siirtää avustavalle henkilöstölle. Ensimmäiseksi työnjakoa onkin uudistettava niin, että sosiaalityöntekijät, sosionomit (AMK) ja sosionomit (ylempi AMK) voivat kohdentaa osaamistaan tarkoituksenmukaisemmin asiakkaiden tarpeisiin. Osaamisperusteinen ja tehokkaampi työnjako turvaa asiakaslähtöiset, oikea-aikaiset ja laadukkaat palvelut – ja tuo säästöjä ilman lainsäädäntömuutoksia.

Työnjaon kehittämistä hyvinvointialueilla on ohjattava johdonmukaisesti. Samalla on varmistettava henkilöstön vahva rooli muutosten toteuttamisessa.

*) Talentian toimivan työnjaon reseptiin voi tutustua [täällä](#).

Yhdenvertaiset yrittäjyyden edellytykset sote-ammattilaisille

Arvonlisäverolaki mahdollistaa terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalihuollon palvelujen myynnin arvonlisäverottomasti. Aukko lainsäädännössä sallii kuitenkin Kelan korvaaman lääkinnällisen kuntoutuksen palvelun arvonlisäverottoman myynnin vain yrittäjinä toimiville terveydenhuollon ammattihenkilöille, mutta ei sosiaalihuollon ammattihenkilöille.

Esimerkiksi LAKU-perhekuntoutus lääkinnällisenä kuntoutuksena toteutetaan Kelan palvelukuvauksen mukaan moniammatillisesti terveyden- ja sosiaalihuollon ammattilaisten yhteistyönä. Nykytilanteessa sairaanhoitaja (AMK) voi myydä tätä kuntoutusta ilman velvollisuutta maksaa arvonlisäveroa, mutta samaa palvelua myyvä sosionomi (AMK) joutuu maksamaan arvonlisäveroa yleisen verokannan mukaisesti. Koska palvelua ei voida määritellä myöskään arvonlisättömäksi sosiaalipalveluksi, ovat eri ammattiryhmät yrittäjinä keskenään eriarvoisessa asemassa. Moniammatillisissa terveyden- ja sairaanhoidon palveluissa myös sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tarjoamat kriteerit täyttävät palvelut tulee säätää yhdenvertaisesti arvonlisäverottomiksi terveydenhuollon ammattihenkilöiden tarjoamien vastaavien palvelujen kanssa.

Varhaiskasvatuksen sosionomi YAMK -tutkinnolle tunnustettava kelpoisuus päiväkodin johtajaksi

Päiväkotien henkilöstöpula on kasvava haaste, joka vaikuttaa myös päiväkotien johtoon. Henkilöstöpulaa syvensi vuonna 2018 varhaiskasvatuslakiin tehdyt muutokset.

Varhaiskasvatuslain uudistus vuonna 2018 muutti kelpoisuusehtoja, ja nykyisin päiväkodin johtajalta vaaditaan kasvatustieteen maisterin tutkinto sekä varhaiskasvatuksen opettajan tai varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuus. Tämä on rajannut varhaiskasvatuksen sosionomi YAMK-tutkinnon suorittaneet pois kelpoisista hakijoista, vaikka heidän koulutuksensa sisältää johtamiseen, kehittämiseen ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuuteen liittyviä opintoja.

Lakimuutoksen seurauksena vuoteen 2030 mennessä noin 300 sosionomitaustaista päiväkodin johtajaa menettää kelpoisuutensa, elleivät he suorita kasvatustieteen maisterin tutkintoa. Koulutusmäärät eivät riitä kattamaan tarvetta, erityisesti kun lähes puolet päiväkodinjohtajista siirtyy eläkkeelle vuoteen 2033 mennessä. Syksyllä 2023 päiväkodeissa työskenteli yhteensä noin tuhat kasvatustieteen maisteria eri tehtävissä. Pelkästään päiväkodinjohtajien vakansseja on yhteensä noin 2000. Suomen kuudessa suurimmassa kunnassa kasvatustieteen maistereita on nykyisistä päiväkodinjohtajista kymmenesosa.

Nykyinen lainsäädäntö edellyttää päiväkodin johtajalta kasvatustieteen maisterin tutkintoa. Sosionomitaustaisilta varhaiskasvatuksen opettajilta ja varhaiskasvatuksen sosionomeilta tämän tutkinnon suorittaminen vaatii ylimääräisiä opintoja, vaikka heidän tutkintonsa sisältää jo varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opintoja. Tämä hidastaa urapolkuja, kuormittaa yliopistoja ja vaikeuttaa täysipäiväisesti työskentelevien mahdollisuuksia jatkokoulutustua erityisesti aikuiskoulutustuen poistuttua. Kasvatustieteen kandidaateilta, joiden tutkinto on opintopistemäärältään pienempi, ei vaadita yhtä merkittäviä lisäopintoja.

Varhaiskasvatuksen sosionomi YAMK-tutkinto tarjoaa vahvan osaamis pohjan päiväkodin johtamiseen, mutta sen kelpoisuus ei tällä hetkellä ole tunnustettu. Varhaiskasvatuksen sosionomi YAMK-tutkinnon palauttaminen päiväkodin johtajan kelpoisuuteen selkeyttäisi urapolkuja, parantaisi alan veto- ja pitovoimaa sekä varmistaisi riittävän johtajaresurssin varhaiskasvatukseen.

Oppilashuollon kuraattoripalvelut turvattava yhdenvertaisesti koko maassa

Kuraattoripalvelut ovat THL:n tilastojen (Tiedot neljältä hyvinvointialueelta toteutusvaiheen asiakirjojen metatiedoissa.) mukaan hyvinvointialueiden lapsiperhepalveluissa sosiaalihuoltolain perusteella annettavista palveluista kaikkein käytetyin palvelu. Oppilailla on kuitenkin vaikeuksia päästä kuraattoripalveluiden piiriin. Vuoden 2023 Sotkanet tilastojen perusteella jopa 31 % kahdeksannen ja yhdeksannen luokan oppilaista ei ollut saanut tarvitsemaansa tukea ja apua koulukuraattorilta lukuvuoden aikana. Lisäksi 10 % ei ollut päässyt koulukuraattorille yrittämisestä huolimatta ollenkaan. Oppilas- ja opiskeluhuollon kuraattoripalvelujen saatavuuteen on panostettava, jotta lapset ja nuoret saavat tarvitsemansa avun oikea-aikaisesti.

Nykyiset riittämättömät oppilashuollon resurssit näkyvät ammattilaisten arjessa. Oppilashuollon koulukuraattorit ovat valtakunnallisesti olleet kuormittuneita ja työn kehittäminen ja organisointi on kärsinyt vastaavien kuraattoreiden vähäisestä määrästä.

Yhdenvertaisten palveluiden toteutumisen kannalta suuri ongelma on, että kuraattoripalvelujen resurssoinnissa on suuria eroja eri hyvinvointialueiden välillä. Oppilas- ja opiskelijahuollon kuraattori- ja psykologipalvelujen nettokäyttökustannukset olivat vuonna 2022 korkeimmat Satakunnan hyvinvointialueella (84 euroa per alle 18-vuotias alueen asukas) ja matalimmat Kainuun sekä Etelä-Savon hyvinvointialueella (24 euroa per alle 18-vuotias alueen asukas). On tärkeää, että nuoret saavat oikea-aikaisesti tarvitsemansa avun riippumatta siitä, missä päin Suomea he asuvat.

Terapiatakuu on tärkeä uudistus, jonka käyttöala koskee sosiaalityön, sosiaaliohjauksen, perhetyön, kasvatus- ja perheneuvonnan ja kuraattoripalveluiden eli koko sosiaalihuollon kokonaisuuden psykososiaalista tukea. Kuraattorien tehtävänä on ensisijaisesti tarjota yhteisöllistä ja ennaltaehkäisevää tukea. Terapiatakuun mukanaan tuomat muutokset voivat vaikuttaa heidän työhönsä tavalla, joka herättää huolia. Jos kuraattoreiden tehtäviä aletaan ohjata enemmän yksilötapaamisiin ja terapiaan ohjaamiseen, yhteisöllinen työ uhkaa jäädä vähemmälle. Tämä voi heikentää koko kouluyhteisön hyvinvointia, koska kuraattorit eivät ehdi tehdä laajempaa ehkäisevää työtä ryhmissä, luokissa ja oppilaitosyhteisössä. Hyvinvointialueilla on turvattava kuraattorien työaika yhteisölliselle työlle, jotta ennaltaehkäisevä tuki ei jää taka-alalle.

Kuntouttava työtoiminta siirtymässä kunnille – riittävät resurssit turvattava

Hallitus suunnittelee kuntouttavan työtoiminnan ja sen resurssien siirtämistä kunnille, painottaen palvelussa työllisyyden edistämistä. On myönteistä, että aiemmista suunnitelmista poiketen kuntouttavaa työtoimintaa ei lakkautettu. Hallituksen tulee ottaa huomioon sosiaalipalveluiden kokonaisuudessa olemassa olevan kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen rajapintojen rikkoutumisen. Kuntouttavan työtoiminnan on jatkossakin vastattava asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin, eivätkä asiakkaat saa jäädä väliinputoajiksi eri vastuualueiden välillä. Toiminnan vaikuttavuuden mittaamiseen on kehitettävä oikeanlaiset mittarit. Mahdollisen siirron yhteydessä on myös varmistettava, että palveluiden jatkuvuus ei vaarannu. Siirron on tapahduttava hallitusti ja resurssit turvaten, sillä TE-palvelujen siirto kuntiin on jo itsessään ollut valtava muutos, joka on yhä kesken.

Hallituksen on otettava huomioon, että toteutetut TE-keskusten ja järjestöjen rahoitusleikkaukset lisäävät riskiä palveluaukkojen kasvulle, työelämäosallisuuden heikkenemiselle ja nuorten syrjäytymiselle. Kuntouttava työtoiminta avaa ovia työelämään, auttaa rakentamaan yksilöllisiä polkuja ja vahvistaa osallisuutta yhteiskuntaan. Toiminnan onnistuminen edellyttää riittäviä resursseja sekä sosiaalihuollon ammattilaisten asiantuntemusta.

Hyvinvointialueiden rahoitus

Hyvinvointialueiden rahoituslaki edellyttää, että alueiden kertyneet alijäämät on katettava vuoden 2026 loppuun mennessä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että alueiden tulee säästää vuosina 2025–2026 yhteensä miltei kolme miljardia euroa, joka on suurimmalle osalle hyvinvointialueista täysin mahdotonta vaarantamatta perustuslain 19. pykälän kansalaiselle takaamaa oikeutta riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Mikäli alijäämät vaaditaan kattamaan nykyisessä kireässä aikataulussa, tullaan väistämättä tilanteeseen, jossa hyvinvointialueet joutuvat irtisanomaan terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ja karsimaan palveluja. Tämä tarkoittaisi toimipisteiden sulkemista, peruspalvelujen heikentämistä sekä hallitsematonta etäpalvelujen lisäämistä.

Talentia esittää kahta vaihtoehtoista mallia rahoitusvajeen kattamiseen: Ensimmäisessä vaihtoehdossa luovuttaisiin vuoden 2023 alijäämän kattamisvelvoitteesta, jolloin siis vuosien 2024–2026 kertyneet alijäämät tulisi kattaa

viimeistään vuoden 2027 lopussa, ja toisessa vaihtoehdossa valtio puolittaisi vuosina 2023–2024 kertyneet alijäämät.

Esitystä perustelee se, että hyvinvointialueilla ei ollut mahdollisuuksia vaikuttaa rahoituksen lähtötasoon, ja kuntien vuosina 2021–2022 tehdyt sote-säästöt heiluttivat lähtötasoa hyvin vaihtelevasti. Ensimmäisen vaihtoehdon erityisenä perusteluna on se, että vuonna 2023 hyvinvointialueet oli sidottu vanhoihin ostopalvelu- ja muihin sopimukseen, jonka vuoksi tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa menoihin oli hyvin vähäinen. Toista vaihtoehtoa, vuosien 2023–2024 alijäämien puolittamista, perustelee taas se, että näin hyvinvointialueita kohdeltaisiin yhdenvertaisemmin.

Hyvinvointialueiden rahoitusmalli on osoittautunut toimimattomaksi. Malli on epävakaa, tarpeettoman monimutkainen eikä diagnoosien ja hoitokustannusten välinen suhde ole kaavamainen. Malli ei myöskään kannusta alueita tosiasialliseen tavoitteeseen, eli kustannusvaikuttavien palvelujen tuottamiseen. Rahoitus jakautuu pitkälti sairastavuuden perusteella niin terveydenhuollon kuin sosiaalihuollon kohdalla. Sosiaalihuollossa olisi käytettävissä THL:n indikaattoreita. Palveluiden rahoittamisen ja järjestämisen erottaminen asettaa valtion ja hyvinvointialueet vastakkaisille puolille tilanteessa, jossa niiden pitäisi turvata toimivat palvelut ja tehdä sen eteen saumatonta yhteistyötä.

Talentia ja Lääkäriliitto ovat 14.3.2025 julkaisseet yhteisen kannanoton hyvinvointialueiden taloustilanteen korjaamiseksi:

<https://www.talentia.fi/uutiset/laakariliitto-ja-talentia-hyvinvointialueiden-saastovelvoite-puolitettava/>